

Rolf G H Henriksson 1937–2020

EKONOMPORTRÄTT

BENNY CARLSON OCH MATS LUNDAHL

Benny Carlson är professor emeritus i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan, Lunds universitet, och ägnar sig främst åt ekonomisk och social idéhistoria.
benny.carlson@ekh.lu.se

Mats Lundahl är professor emeritus i utvecklingsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm och forskar för närvarande om doktrinhistoria, fattigdom, Östtimors och Haitis ekonomi och Industriens Utredningsinstituts historia.
mats.lundahl@hhs.se

Rolf Henriksson var en av Sveriges ledande ekonomiska doktrinhistoriker. Han började sin bana med en avhandling om den svenska emigrationen men ägnade sig därefter åt att porträttera och analysera svenska ekonomer – Eli Heckscher, Arthur Montgomery, Bertil Ohlin, Erik Lundberg, Erik Dahmén – och organisationer: Konjunkturinstitutet, Industriens Utredningsinstitut, Nationalekonomiska klubben och Nationalekonomiska Föreningen. Henrikssons författarskap kännetecknas av extremt grundliga förberedelser och en ambition att tränga på djupet och ibland tolka sina forskningsobjekt bortom deras egen självkänedom.

Rolf G H Henriksson (1937–2020) var en av Sveriges ledande ekonomiska doktrinhistoriker. Han växte upp med två syskon i Mölnbo, nära Gnesta. Fadern arbetade på Scania Vabis i Södertälje, mamman var hemmafru. Henriksson stimulerades till studier av en folkskollärare. Han gick i realskola och gymnasium i Södertälje och därefter på Handelshögskolan i Stockholm. Rolf var den förste i sin släkt som gick vidare till högre studier. På Handels studerade han för Bertil Ohlin, Arthur Montgomery och Erik Dahmén. Ett starkt minne var när Dahmén pekade ut honom som sin bästa elev. Henriksson ansåg sig höra till Ohlinkretsen men hade sommarjobb på Konsum, följde Ernst Wigforss skriverier och blev ”något av en socialdemokrat”.

1960 landade Henriksson med ett stipendium från Sverige-Amerikastiftelsen och ett rekommendationsbrev från Ohlin på fickan vid Northwestern University i Evanston, Illinois, där han undervisade tillsammans med Robert Clower på en kurs i matematisk nationalekonomi. ”Kunskaper från Handels smällde högt”, kunde han konstatera. Han var även verksam som *assistant professor* i Austin, Texas, där han undervisade i pristeori. Rolf lärde känna storheter som tillväxtforskaren Walt Rostow, ekonomihistorikern Robert Fogel och finansmarknadsforskaren Franco Modigliani. 1969 disputerade Henriksson vid Northwestern.

Rolf Henriksson trivdes inte så bra i Austin och återvände redan före disputationen, i mitten av 1960-talet, till Sverige och Handelshögskolan och arbetade ett år som assistent åt Ohlin. Han tog kontakt med Lars Werin på nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet och började undervisa där och vid ekonomisk-historiska institutionen. Hans undervisningsintressen, som bl a omfattade doktrinhistoria och ekonomisk historia, påverkades inte minst av Torsten Gårdlund och han drevs av ett stigande

Tack till Margareta Hellström för synpunkter på manus.

intresse för strukturforskning företrädd av namn som Johan Åkerman, Ingvar Svennilson och Erik Dahmén.

1. Avhandlingen

Henriksson disputerade på en avhandling om den svenska emigrationen 1860–1910 (Henriksson 1969). Inspirerad av *New Economic History* (kliometri) gjorde han en kontrafaktisk analys: Hur hade den svenska befolkningsutvecklingen blivit utan utvandringen till USA och hur påverkades den svenska välfärden av emigrationen? Han utgick från den svenska befolkningen 1860 och räknade med hjälp av observerade döds- och fertilitetstal fram vilken befolkningen skulle ha varit 1900 och presenterade en extrapolerad siffra för 1910.

Henriksson undersökte emigrationens inverkan på utbudet, efterfrågan och lönen på den svenska arbetsmarknaden. Utbudet minskade. Efterfrågan minskade också när befolkningen minskade. Möjligen, men inte säkert, motverkades detta av att förhållandet mellan kapital och arbetskraft ökade. Henriksson konstruerade en modell där han visade att en ökning i kapitalstocken i förhållande till antalet arbetare inte garanterar att lönen stiger och att en minskning inte nödvändigtvis leder till lönesänkning.

Henriksson menade emellertid att emigrationen bidrog till löneökningar i Sverige. I hans modell påverkas lönen direkt av emigrationen, av de förändringar i kvoten mellan kapital och arbete (kapitalintensiteten) som den orsakade och av en effektivitetsfaktor. Henriksson visade hur emigrationen påverkade arbetskraftsutbudet och undersökte hur sparandet kan ha påverkats genom den inkomstminskning som orsakades av emigrationen och av inverkan på sparbenägenheten, via ändringar i försörjningsbördan och inkomstfördelningen. Hans slutsats blev att nettoeffekten på sparande och investeringar var negativ, men att minskningen i arbetskraftsutbudet var starkare än effekten på kapitalstocken så att kapitalintensiteten i ekonomin ökade.

Vad gäller effektivitetsparametern skiljde Henriksson på faktorer som direkt inducerade ökad effektivitet och faktorer som ändrade benägenheten att öka effektiviteten. De förra effekterna uppstod via både efterfråge- och utbudssidan. Emigrationen minskade efterfrågan på varor av lägre kvalitet och ökade, via högre löner, efterfrågan på varor av högre kvalitet. På utbudssidan kom impulserna till produktivitetshöjande förändringar från de av emigrationen framkallade löneökningarna.

Två faktorer påverkade benägenheten att öka effektiviteten: en företagandefaktor och en faktor som påverkade trögheten i faktorutbudet. Den förra hade en direkt och en indirekt komponent. Många unga potentiella företagare emigrerade, men eftersom emigranterna företrädesvis kom från lägre samhällsskikt tillmätte Henriksson inte faktorn någon större betydelse. Återvändande emigranter, som kunde haft med sig företagarpulser hem, var i regel till åren komna. Den indirekta komponenten bestod

av impulser som förändrade företagandemiljön: förbättrad utbildning till följd av ökade inkomster och ökad insikt om att löneökningar kunde kräva förändringar av produktionstekniken.

Både kapital och arbetskraft kunde göra motstånd mot omvandlingen. Henriksson menade dock att det inte fanns några bevis för att emigrationen påverkat sparande och kapitalbildning i detta avseende. Emigranterna kom företrädesvis från stagnerande branscher, varför emigrationen kunde ha bidragit till att minska trögheten i omvandlingen. De hemvändande emigranterna bidrog i sin tur troligen till en mer flexibel attityd. Henriksson konkluderade att emigrationen hade stimulerat företagsamheten både bland arbetsgivare och arbetstagare och minskat motståndet mot omställningar. Allt som allt hade utvandringen bidragit till att öka effektiviteten i ekonomin.

Emigrationen bidrog ”med hög sannolikhet” till en ökning av ”den potentiella välfärden” och därför också av ”den verkliga välfärden” (Henriksson 1969, s 138). Henriksson underströk det ”sannolika” i sina slutsatser. Han kom fram till dem i huvudsak genom modellresonemang där mycket hänger på hur stora vissa effekter kan tänkas vara i förhållande till andra, men där inga hårddata existerar. I slutändan lämnas läsaren med ett antal kvalificerade gissningar. Själv ville han se sitt bidrag främst som en metodologisk exercis – en för eftervärlden korrekt bedömning.

2. Heckscherstudierna

Till 100-årsminnet av Eli Heckschers födelse publicerades 1979 ett porträtt av denne, signerat Rolf Henriksson, i *Ekonomisk Debatt*. Det var Rolfs första publicerade artikel – han hade tidigare bara publicerat recensioner – och första utloppet för ett långvarigt Heckscherintresse där ambitionen var att skriva Heckschers biografi. I sitt sista Heckscherporträtt skrev Henriksson (2006, s 79) om ett sedan 1970-talet pågående arbete på ”en intellektuell biografi om Heckscher”. Något sådant storverk såg aldrig dagens ljus. Däremot tecknade Henriksson under det närmaste kvartssekleet ett flertal Heckscherporträtt i mer hanterligt format.

Men låt oss börja med den första artikeln. Henriksson (1979, s 510) gick grundligt till väga och förklarade i en fotnot att artikeln redovisar ”preliminära resultat av ett mångårigt studium av Heckscher, i samband med doktorandundervisning i ekonomisk historia”. Det är en informativ och väl-skriven artikel som dock saknar direkta referenser till de minnesbilder som tidigare tecknats av Heckschers kollegor och elever. Artikeln är en triptyk som behandlar Heckscher som akademisk lärare, forskare och ekonomisk-politisk debattör. Den första delen fokuserar på den sk rektorsincidenten på Handelshögskolan,¹ den andra på Heckschers insats som initiativtagare till och dynamo i Nationalekonomiska klubben och den tredje på Heckschers

1 När rektorn, Carl Hallendorff, dog, 1929, ville Heckscher efterträda honom, men detta avstyrades av kollegorna.

insatser i Nationalekonomiska Föreningen, där han blev den flitigaste debattören genom tiderna.

Den första Heckscherartikeln blev utgångspunkt för mycket av Henriks-
sons senare skrivelser. Här figurerar nämligen Nationalekonomiska klub-
ben, Nationalekonomiska Föreningen, Stockholmsskolan och namn som
Knut Wicksell, Arthur Montgomery, Bertil Ohlin, Erik Lundberg, Ingvar
Svennilson och Erik Dahmén.

Henriksson kom att återanvända mycket av materialet från den första
artikeln i senare Heckscherporträtt. Han tog upp några nya trådar, inte
minst en artikel om ekonomisk historia i *Ekonomisk Tidskrift* 1904 och dok-
torsavhandlingen från 1907 om järnvägarnas betydelse för Sveriges eko-
nomiska utveckling som han ser som en föregångare till den kliometriska
skolan (Henriksson 1991a). Ekonomporträtten av Heckscher (Henriksson
1991b, 2014) erbjuder just inget nytt men utgör en väl avrundad helhets-
bild.

Nästa Heckscherporträtt utmejslades tillsammans med Mats Lun-
dahl i *Janusansiktet Eli Heckscher* (Henriksson och Lundahl 2003a). Boken
innehåller texter av Heckscher sorterade under tre rubriker: Heckschers
programmatiska deklamationer, Heckscher som ekonomisk teoretiker och
utvecklingen av Heckschers metodologiska position. Henriksson och Lun-
dahl analyserade Heckschers texter om teori och metod från hans ”antyd-
ningar” i artikeln 1904 till hans studiehandbok i ekonomisk historia 1951. I
en plädering för teori i ekonomisk historia 1929 resonerade Heckscher om
att ekonomisk historia skulle ägnas åt orsaker till ekonomisk utveckling,
nationalekonomi åt att förklara ekonomiska fenomen vid ett givet tillfälle.
”Sålunda verkar Heckscher anse att ekonomisk historia handlar om dyna-
miska processer medan nationalekonomin är begränsad till förklaringar av
den statiska bilden”, sammanfattar Henriksson och Lundahl (2003b, s 28).
De båda finner nycklarna till Heckschers produktion i hans tidiga arbeten, i
licentiatavhandlingen om produktplakatet från 1903, som pekar fram mot
storverken om merkantilismen och Sveriges ekonomiska historia, och i
doktorsavhandlingen 1907. De ser också Heckscher som en föregångare till
public choice.

I sin sista Heckscheruppsats, baserad på ett bidrag till en konferens
2003 med anledning av 50-årsminnet av Heckschers bortgång, analyserade
Henriksson i detalj Heckschers tidiga utveckling under studieåren i Upp-
sala fram till licentiatavhandlingen 1903 och ”manifestet” 1904. Läsaren
får följa Heckschers studiegång i historia, statsvetenskap och nationaleko-
nomi i Uppsala kring sekelskiftet 1900, med historikern Harald Hjärne och
ekonomen David Davidson som främsta ledsagare, fram till hans mogna
slutsats, som Henriksson (2006, s 72) sammanfattade i en kort mening:
”Nationalekonomi och ekonomisk historia hade helt olika målsättningar.”
Uppsatsen är ett typexempel på Henrikssons arbetssätt. Han tränger djupt
in i sitt forskningsobjekt och försöker rekonstruera och tolka dess tanke-
värld.

3. Montgomery och Ohlin

Rolf Henriksson skrev om de ekonomer som varit hans ungdoms lärare vid Handels: Montgomery, Ohlin och Dahmén. De båda första blev föremål för enstaka artiklar, Dahmén blev en följetong som vi återkommer till. Arthur Montgomery, som var befryndad med Heckscher och liksom denne balanserade på gränsen mellan nationalekonomi och ekonomisk historia, fick sitt liv och verk sammanfattat av Henriksson (1987a) i en artikel i *Svenskt Biografiskt Lexikon*.

Bertil Ohlin skulle 1999 ha fyllt hundra år och i anledning därav anordnade Handelshögskolan ett stort symposium i stället för de årliga Ohlin-föreläsningarna. I symposievolymen bidrog Henriksson (2002a) med en betraktelse över Ohlins doktorsavhandling. Ohlin har i sina memoarer berättat att han under en vandring på Unter den Linden i Berlin fått inspiration till en ny uppläggning av utrikeshandelsteorin. Den vanligaste tolkningen av Ohlins hågkomst är att han fick idén att kombinera Heckschers faktorutrustnings- och Gustav Cassels allmän jämviktsansats. Henriksson ifrågasatte detta. Han hade gått igenom brevväxlingen mellan Heckscher och Ohlin, där den senare emfatiskt hävdar att Heckscher inte utövat något inflytande förrän han var på god väg med sitt arbete.

Henriksson framförde i stället tesen att Ohlin under sin promenad tänkte på växelkurser. Han hade 1921 publicerat en uppsats om jämviktsväxelkurser och Henriksson menade att Ohlins behandling av den reala sidan av utrikeshandeln var en förövning till en ansats som skulle innehålla även monetära storheter. Tesen är dock inte hållbar. Som Henriksson själv medgav finns inget om växelkurser i Ohlins licentiatavhandling 1922 och i doktorsavhandlingen två år senare berörs de bara marginellt. Snarare kan det ha varit så att Ohlin på Unter den Linden kom på att han skulle släppa växelkurserna och koncentrera sig på allmän jämviktsansatsen och reala storheter (Lundahl 2018). Möjligen tvivlade Henriksson själv på sin ansats. Den ursprungliga versionen av hans uppsats var 40 sidor lång och mer välargumenterad, den tryckta versionen på korrekturstadiet hade bantats till tolv mera kryptiskt formulerade sidor.

4. Konjunkturinstitutet

År 1987 utgavs med anledning av Konjunkturinstitutets (KI) femtioårsjubileum en bok sammanställd av Henriksson som behandlar KI:s första två årtionden från starten 1937 till Erik Lundbergs avgång som chef 1955. Henriksson inramade volymen med ett inledande kapitel om konjunkturinstitutsidéen och konjunkturbevakningen före KI och ett avslutande kapitel om institutets organisatoriska utveckling. Inom denna ram behandlar åtta nyckelpersoner i KI:s historia olika sidor av verksamheten. Att han själv gått grundligt till väga framgår av alla de institutioner och personer som i förordet avtackas på närmare tre tättskrivna sidor.

I sitt inledningskapitel tog Henriksson (1987b) avstamp i ett möte i

Nationalekonomiska klubben 1931 och gick fram till det förslag till konjunkturbevakning som på Dag Hammarskjölds initiativ presenterades i arbetslöshetsutredningen 1934. I det avslutande kapitlet fortsatte han (Henriksson 1987c) sin berättelse om institutets tillblivelse och omorganisation efter andra världskriget.

5. Lundbergstudierna

Boken om Konjunkturinstitutet blev upptakten till ett annat av Henrikssons långvariga projekt: Erik Lundberg. Arbetet på en Lundbergantologi inleddes 1986 medan Lundberg ännu var i livet. Efter Lundbergs död föll hela ansvaret på Henrikssons axlar. Nio år senare kunde SNS publicera en volym (Lundberg 1995) redigerad av Henriksson. Den innehåller 37 texter från början av 1930-talet till slutet av 1980-talet, sorterade under fem rubriker: bidrag till konjunkturteorin, kort- och långsiktiga sidor av stabiliseringsproblemet, recensioner, biografiska notiser och bedömningar samt polemiker och återblickar. Och slutligen en bibliografi med Lundbergs engelsk- och svenskspråkiga arbeten. I förord och efterskrift konstaterade Henriksson (1995a, 1995b) att arbetet tagit lång tid på grund av Lundbergs frånfälle samt svårigheter att översätta Lundberg till engelska och ringa in hans livsverk.

Därefter följde Lundberg-porträtten i rask takt. I den sk Mattioli-boken med texter av Lundberg presenterade Henriksson (1996a) en biografi och en bibliografi över Lundberg. Han delade in Lundbergs liv i fyra faser: ungdomsåren fram till doktorsavhandlingen 1937, chefsåren vid KI 1937–55, professorsåren vid Stockholms universitet och Handelshögskolan 1955–75 och emeritusåren. Under den första fasen fick Lundberg impulser från ledande svenska och amerikanska ekonomer och åstadkom med sin doktorsavhandling ”hörnstenen i Stockholmsskolans arbete” (Henriksson 1996a, s 144). Lundberg föregrep enligt Henriksson såväl Samuelsons formalisering av samspelet mellan multiplikator och accelerator som Harrods och Domars tillväxtanalys men avhandlingen hamnade genom sitt tillväxtperspektiv länge i bakvattnet eftersom världens ekonomer var Keynesfixerade. Lundbergs nästa stora arbete om konjunkturer och ekonomisk politik från 1953 innehöll ett liberalt inslag som gjorde att han kom på kant med socialdemokratiska ideologer. Efter de följande 20 åren som renodlad akademiker hade Lundberg etablerat sig som ”närmast en guru av ekonomisk vishet och framsynthet” (Henriksson 1996a, s 162).

Liksom i fallet med Heckscher och, som vi strax ska se, Dahmén, blev Henrikssons nästa steg att borra sig ner i Lundbergs tidiga utveckling, närmare bestämt i hans licentiatavhandling från 1930. Henrikssons (1996b, s 354) genomgång av avhandlingen är mycket teknisk och utmynnar i slutsatsen att arbetet är ”förvånande modernt och rymmer många idéer och begrepp som blivit mainstream endast på senare tid”.

6. Industriens Utredningsinstitut

I samband med att Industriens Utredningsinstitut (IUI) skulle fylla 50 år, 1989, fick Henriksson i uppgift att skriva dess historia. Det blev hans enda publicerade bok, *Som Edström ville – hur IUI blev till* (Henriksson 1990a). Avsikten var från början att följa institutets verksamhet fram till dess att Ingvar Svennilson lämnade det 1949. Det blev inte riktigt så. Henriksson letade fram allt tänkbart material och skrev som alltid långt, innan han kortade ner. Uppgiften var inte lätt. IUI:s arkiv var vid den tiden helt oordnat, varför det krävdes en betydande insats enbart för att hitta nödvändiga dokument. Den här gången hann Henriksson inte riktigt till nerkortningsskedet. Projektet resulterade i tre publikationer, två *working papers* och boken. De ger alla intryck av att vara byggstenar i något som inte riktigt kunde förverkligas.

Den första delen av trilogin var en preliminär version (Henriksson 1989b) av vad som 1990 blev en bok (Henriksson 1990a). Boken behandlar, synnerligen detaljerat, förspelet till IUI:s tillkomst och dess första år. Henriksson berättar hur Per Albin Hansson vid ett möte med Sigfrid Edström, ASEA:s chef, tillika ordförande i SAF, hävdade att näringslivet var för dåligt representerat i den politiska debatten och hur Edström därefter förverkligade tanken på ett utredningsinstitut som kunde förse näringslivet med argument.

Det blev många turer innan IUI kunde börja sin verksamhet i februari 1939. Henriksson skildrar Edströms problem med att få ut industrins hjärtefrågor till den breda allmänheten. Vilhelm Lundvik, Industriförbundets vd, var motståndare till vad han uppfattade som en politisering av näringslivet, vilket innefattade Edströms tankar på ett utredningsinstitut. Tillsammans med SAF:s vd Gustaf Söderlund bildade Edström och Lundvik en kommitté för att fastslå hur utredningsfrågan borde hanteras. Söderlund lyckades till sist få till en kompromiss som både SAF och Industriförbundet kunde acceptera: ett institut som skulle bedriva utredningsverksamhet men avhålla sig från partipolitik.

Henrikssons IUI-bok sträcker sig till 1943, när Edström avgick som institutets styrelseordförande. Då hade IUI fått sin tredje chef, nationalekonomen Ingvar Svennilson, som kom efter Ivar Anderson och Ragnar Sundén. Henriksson redogör för verksamheten de första två åren, präglade av kriget och nödvändigheten av samarbete mellan stat och näringsliv, och betonade den förändring som kom till stånd genom Svennilsons inträde, då IUI förvandlades till ett renodlat forskningsinstitut.

Samtidigt som han skrev historien om IUI:s tillblivelse och första år arbetade Henriksson med en redogörelse för IUI:s mest ambitiösa satsning under alla tider: Norrlandsutredningen (Henriksson 1990b). Planen var att boken skulle gå så långt fram att Norrlandsstudien kunde inarbetas. Så blev emellertid inte fallet, naturligt nog. Norrlandsutredningen bestod av alltför många delar. Den initierades 1939 och pågick med större eller mindre intensitet i tio år innan den rann ut i sanden. Det blev aldrig någon sammanhäng-

ande slutrapport. Inte heller Henriksson fick till någon heltäckande bild. Han beskriver utredningsverksamheten tämligen detaljerat fram till 1943, medan perioden därefter, fram till 1948, då Norrlandsutredningen gick i graven, behandlas mer översiktligt.

7. Dahménstudierna

Ytterligare en nationalekonom som blev föremål för Henrikssons djupdykningar var Erik Dahmén, som till sin 75-årsdag förärades en volym redigerad av Bo Carlsson och Henriksson (1991a). De båda fastslog att omvandling och utvecklingsblock är de unika inslagen i den dahméniska ansatsen, vilken går utöver vad Dahmén tillgodogjort sig av sina läromästare Joseph Schumpeter och Johan Åkerman. Volymen består av fyra avdelningar: en summering av Dahmén's licentiatavhandling från 1942, en engelsk översättning av sammanfattningen i Dahmén's doktorsavhandling från 1950, diskussionen om denna avhandling i Nationalekonomiska klubben 1951 samt några recensioner och ett urval av Dahmén's skrivelser från 1980-talet. I introduktionen till lic-avhandlingen tog Henriksson (1991c) upp idén om felinvesteringar, som överfördes till Dahmén från Hayek via Åkerman, Dahmén's reaktion på Schumpeters arbeten om konjunkturcykler och den teori han utvecklade i lic:en 1941. I nästa introduktion (Carlsson och Henriksson 1991b) får vi följa Dahmén's öden och äventyr vid IUI och hur han under inflytande av Svernilson och med bistånd av IUI-staben genomförde det kraftprov som 1950 resulterade i doktorsavhandlingen om svensk industriell företagverksamhet.

Fem år senare återkom Henriksson med en uppsats om Dahmén's tidiga utveckling, denna gång till festföremålets 80-årsdag. Historien är densamma som i introduktionen till licentiatavhandlingen från 1991 men berättad mer i detalj. Henriksson (1996c, s 14) hävdade att Dahmén genom att kombinera Schumpeters innovations- och Hayeks felinvesteringsprocesser, omvandlingens positiva och negativa sidor, ”kom fram till en mera komplett eller generaliserad idé om omvandlingen än Schumpeter”.

Ytterligare en gång återkom Henriksson till Dahmén's tidiga utveckling och detaljgranskade dennes rapport om sin trebetygsuppsats vid en konferens i Köpenhamn 1939. Henrikssons (2002b, s 92) slutsats blev att Dahmén med några år föregrep Schumpeters kreativa förstörelse och att han ”gjort det mästararen försökte men misslyckades med, nämligen att utveckla ett utomordentligt verktyg för historisk kausalanalys”.

Efter Dahmén's bortgång utkom Ratio med en symposievolum i syfte att uppmärksamma Dahmén's betydelse i ett framåtblickande perspektiv. Henriksson (2010, s 94) recenserade och menade att Dahmén inte borde framställas som förgrundsgestalt för ”den svenska tillväxtskolan” utan för ”den svenska strukturomvandlingsskolan”.

8. Nationalekonomiska klubben

I mars 1986 höll Henriksson föredrag om Nationalekonomiska klubben i just den klubben, 70 år efter Heckschers initiativ för att skapa detta diskussionsforum kring Knut Wicksell när denne gick i pension. Ett år senare hade föredraget blivit en artikel i *Ekonomisk Debatt* (Henriksson 1987d) byggd på klubbens protokollbok (som löper till 1951) och på samtal med en del äldre ekonomer som varit med när det begav sig. Klubben dominerades i tur och ordning av Heckscher, Ohlin och Lundberg.

Henriksson inledde med alla tiders höjdpunkt i klubbens historia, Keynes besök 1936. Ohlin hälsade Keynes med ”igenkännandets glädje”, möjligen åsyftande att stockholmsekonomerna på egen hand nått liknande insikter som Keynes, och debatten pågick till midnatt. Den andra ”höjdpunkten” var när de yngre ekonomerna 1928, anförda av Gunnar Myrdal, gick till attack mot de äldre och då i första hand Heckscher. Den fråga som stod i centrum när Henriksson skrev sin artikel gällde vilken roll klubben spelat för Stockholmsskolans uppkomst – 1987 var det nämligen 50 år sedan Ohlin proklamerat skolans existens. Henrikssons (1987d, s 316) slutsats var att klubben spelat en viktig roll, inte minst genom att skapa en ”oral’ länk i Wicksellarvets överförande till nästa generation”.

Till den konferens som hölls för att uppmärksamma 50-årsjubiléet av Ohlins proklamation utvecklade Henriksson sin uppsats i två versioner (Henriksson 1989a, 1991d), den förra något längre än den senare. Här spelade han ut hela sitt encyklopediska register av kunskap om svensk nationalekonomi under främst 1920- och 1930-talet. Med Nationalekonomiska klubben som nav undersökte han övriga element i den institutionella bas på vilken Stockholmsskolan vilade – Baggés Rockefellerprojekt, 1927 års arbetslöshetsutredning, licentiatseminariet vid Stockholms högskola – och den väv av förbindelser och motsättningar som präglade det svenska ekonomskräet. Artiklarna om Nationalekonomiska klubben var en sällsynt lyckad forskningsinsats – en rik och spännande materia avtäckta i rätt ögonblick.

9. Nationalekonomiska Föreningen

Att Henriksson skrivit om Nationalekonomiska klubben gjorde honom till given svensk representant i en bok om professionella ekonomsammanlutningar under 1800-talet. Han skrev om Nationalekonomiska Föreningen fram till 1900 (Henriksson 2001), den institution som framför andra bidrog till att etablera en kvalificerad ekonomisk-politisk debatt i Sverige.

Henriksson porträtterade initiativtagarna till föreningen: affärsmannen, Sandviks styrelseordförande, f d riksdagsmannen Per Murén och affärsmannen och brukspatronen, f d finansministern Carl Fredrik Waern. Han spekulerade om vilket inflytande existerande danska och engelska sammanslutningar kan ha haft på tillkomsten 1877, redogjorde för föreningens viktigaste stadgar och styrelsemedlemmar, den snabba expansionen av

medlemsantalet och presenterade föreningens sekreterare: bankmannen och grundaren av Djursholms villastad, Henrik Palme (1877–81), nationalekonomen Claes Westman (1882–90), riksdagsmannen, den liberale frihandelsvännen, Hugo Hamilton (1890–96) och Marcus Wallenberg, d ä (1897–98).

Ett viktigt tema under de första tio åren var tullar och tullpolitik. I föreningen fanns gott om frihandelsivrare som försökte bromsa de tendenser till ökad protektionism som gjorde sig gällande fram till återinförandet av spannmålstullarna 1888. Andra ämnen som därefter väckte livlig debatt var socialpolitiken och rösträttsfrågan. Ett tredje, eldfångt, tema var Riksbankens förvandling till en fullständig centralbank med monopol på sedelutgivningen, något som A O Wallenberg på det bestämdaste motsatte sig. Som Henriksson visade var mer akademiska och teoretiska teman sällan förekommande på mötena. Föreningens koppling till den akademiska nationalekonomin var svag under hela den period han skildrade.

10. En grundlig ensamvarg

Henrikssons författarskap kännetecknas av extremt grundliga förberedelser och en ambition att tränga på djupet och ibland tolka sina forskningsobjekt bortom deras egen självkänedom. Han började ofta med en rundmålning, som i fallen Heckscher, Lundberg och Dahmén, för att i nästa steg gå på djupet i studieobjektens tidiga utveckling. Grundligheten resulterade i att hans arbeten drog ut på tiden, varför hans samlade produktion inte blev så omfattande. När nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet skulle fira 100-årsjubileum fick Rolf i uppgift att skriva en historik. Han höll på i flera år, men drabbades av allvarliga hälsoproblem och det kom aldrig några utkast. Tiden gick och till sist måste något drastiskt göras. Det blev Svante Nycander, som med sin journalistiska flyhänthet, med bistånd från Jonas Agell, Eskil Wadensjö och Hans Wijkander, fick rädda projektet (Nycander 2005).

Vi kunde själva notera Rolfs grundlighet i samband med att vi vintern 2018–19 gick igenom hans enorma bok-, tidskrifts- och dokumentsamling, förvarad i åtta källarförråd i Bergshamra. Som exempel kan vi ta hans samlingar om Heckscher och Lundberg, vilka undgick förgängelsen genom att i 37 flyttlådor fraktas till Handelshögskolan. Där fanns i stort sett allt som skrivits om och av dessa omskrivna och produktiva ekonomer och allt – ner till minsta recension och notis – var försett med understrykningar och marginalanteckningar. Även hans egna publicerade arbeten var försedda med sådana markeringar, vilket visar att han aldrig riktigt kunde släppa det han lämnat ifrån sig. Forskning är förvisso, som allt annat, en process utan ände men Rolf Henriksson hade uppenbarligen svårt att sätta ens tillfällig punkt. Han var också något av en ensamvarg, som endast i ett fåtal fall hade några medförfattare.

Carlsson, B och R G H Henriksson (red) (1991a), *Development Blocks and Industrial Transformation: The Dahménian Approach to Economic Development*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Carlsson, B och R G H Henriksson (1991b), "Editorial Introduction", i Carlsson, B och R G H Henriksson (red), *Development Blocks and Industrial Transformation: The Dahménian Approach to Economic Development*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henriksson, R G H (1969), *An Interpretation of the Significance of Emigration for the Growth of Economic Welfare in Sweden, 1860–1910*, doktorsavhandling, Northwestern University.

Henriksson R G H (1979), "Eli F. Heckscher och svensk nationalekonomi", *Ekonomisk Debatt*, årg 7, nr 8, s 510–520.

Henriksson, R G H (1987a), "Arthur Montgomery", *Svenskt Biografiskt Lexikon*, vol 125, s 709–714.

Henriksson, R G H (1987b), "Konjunkturinstitutsidé och konjunkturbevakning före konjunkturinstitutet", i Henriksson, R G H (red), *Konjunkturinstitutet under Erik Lundbergs tid*, Konjunkturinstitutet, Stockholm.

Henriksson, R G H (1987c), "Organisatorisk utveckling och anomalier", i Henriksson, R G H (red), *Konjunkturinstitutet under Erik Lundbergs tid*, Konjunkturinstitutet, Stockholm.

Henriksson, R G H (1987d), "Nationalekonomiska klubben 1917–1951", *Ekonomisk Debatt*, årg 15, nr 4, s 305–317.

Henriksson, R G H (1989a), "The Institutional Base of the Stockholm School: The Political Economy Club (1917–1951)", *History of Economics Society Bulletin*, vol 11, s 59–97.

Henriksson, R G H (1989b), *Under Edströms egid – bakgrunden till IUIs start 1939 och de första verksamhetsårens utveckling*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henriksson, R G H (1990a), *Som Edström ville – hur IUI blev till*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henriksson, R G H (1990b), *Den stora Norrlandsutredningen vid IUI 1939–1948*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henriksson, R G H (1991a), "Eli F. Heckscher: The Economic Historian as Economist", i Sandelin, B (red), *The History of Swedish Economic Thought*, Routledge, London.

Henriksson, R G H (1991b), "Eli Heckscher", i Jonung, C och A-C Ståhlberg (red), *Ekonomporträtt – svenska ekonomer under 300 år*, SNS, Stockholm.

Henriksson R G H (1991c), "Editorial Introduction", i Carlsson, B och R G H Henriks-

son (red), *Development Blocks and Industrial Transformation: The Dahménian Approach to Economic Development*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henriksson, R G H (1991d), "The Political Economy Club and the Stockholm School, 1917–1951", i Jonung, L (red), *The Stockholm School Revisited*, Cambridge University Press, Cambridge.

Henriksson, R G H (1995a), "Editor's Foreword", i Lundberg, E, *Studies in Economic Instability and Change*, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm.

Henriksson, R G H (1995b), "Editor's Postscript", i Lundberg, E, *Studies in Economic Instability and Change*, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm.

Henriksson, R G H (1996a), "Biography and Bibliography of Erik Filip Lundberg", i Lundberg, E, *The Development of Swedish and Keynesian Macroeconomic Theory and Its Impact on Economic Policy*, The Raffaele Mattioli Foundation/Cambridge University Press, Cambridge.

Henriksson, R G H (1996b), "The Early Contribution of Erik Lundberg: A Commentary to His Licentiate Thesis 'On the Concept of Economic Equilibrium' (1930)", *Structural Change and Economic Dynamics*, vol 7, s 348–360.

Henriksson, R G H (1996c), "Towards the Dahménian Approach: A Review of the Early Contributions of Erik Dahmén", i Lindgren, H (red), *Economic Dynamism: In Honour of Erik Dahmén*, Institutet för ekonomisk-historisk forskning, Stockholm.

Henriksson, R G H (2001), "The Swedish Economic Association from Its Foundation (1877) to the Turn of the Century", i Augello, M M och M E L Guidi (red), *The Spread of Political Economy and the Professionalisation of Economists: Economic Societies in Europe, America and Japan in the Nineteenth Century*, Routledge, London och New York.

Henriksson, R G H (2002a), "Eureka Under den Linden: A Reinterpretation of Ohlin's Early Contributions to the Heckscher-Ohlin Theme", i Findlay, R, L Jonung och M Lundahl (red), *Bertil Ohlin: A Centennial Celebration (1899–1999)*, MIT Press, Cambridge MA och London.

Henriksson, R G H (2002b), "Den dahméniska ansatsens tillkomst och dess ställning i den schumpeterianska tanketraditionen", i Johansson, D och N Karlson (red), *Den svenska tillväxskolan – om den ekonomiska utvecklingens kreativa förstörelse*, Ratio, Stockholm.

Henriksson, R G H (2006), "The Making of the Economic Historian: Eli F. Heckscher, 1897–1904", i Findlay, R, R G H Henriks-

son, H Lindgren och M Lundahl (red), *Eli Heckscher, International Trade, and Economic History*, MIT, Cambridge MA.

Henriksson, R G H (2010), "Den dahménska ansatsens framtid", *Ekonomisk Debatt*, vol 38, nr 2, s 84–88.

Henriksson, R G H (2014), "Eli F Heckscher", i Jonung, C och A-C Ståhlberg (red), *Svenska nationalekonomer under 400 år*, Dialogos, Stockholm.

Henriksson, R och M Lundahl (red) (2003a), *Janusansiktet Eli Heckscher – nationalekonom och ekonomisk historiker*, texter i urval av Rolf G H Henriksson och Mats Lundahl, Timbro, Stockholm.

Henriksson, R och M Lundahl (2003b), "In-

ledning", i *Janusansiktet Eli Heckscher – nationalekonom och ekonomisk historiker*, texter i urval av Rolf G H Henriksson och Mats Lundahl, Timbro, Stockholm.

Lundahl, M (2018), "The Inspiration for the Heckscher-Ohlin Theorem", i Guillet de Monthoux, P och R Stasinski (red), *The Heckscher-Ohlin Room*, Stockholm School of Economics Art Initiative, Stockholm.

Lundberg, E (1995), *Studies in Economic Instability and Change*, SNS, Stockholm.

Nycander, S under medverkan av J Agell, E Wadensjö och H Wijkander (2005), *Från värdeteori till välfärdsteori – nationalekonomin vid Stockholms högskola/Stockholms universitet 1904–2004*, SNS, Stockholm.